

TÓZSÉR ÁRPÁD

Boszorkány-pentagramma

(NAPLÓJEGYZETEK 2005 ÉS 2006-BÓL)

1. Szent Pál mint Lenin

2005. december 17. Tegnap felhívott egy úr, Solymár József néven mutatkozott be, író, interjút akar velem készíteni. Solymáron lakik, s a neve is Solymár. Ritka egybeesés, jegyeztem meg. S erre ő: eredetileg Szolárnak hívták (akárcsak az én néhai komáromi szlovák szakos és szlovák nemzetiségű osztályfőnökömet), de a szerkesztőségek rábeszélést, hogy keressen magának valami más nevet, s neki hirtelenében nem jutott más eszébe, csak a Solymár. – Nem győzöm ilyenkor eleget idézni Radnótit, a költőt, aki mikor azt kérdezték tőle, mért magyarosította meg a nevét, azt mondta: A szerzőnek a neve is az életműve része. – S ha ugye az életmű magyar... – Aztán változtak az idők. A jugoszláviai magyar irodalom annak idején sok mindenben kezdeményező volt, ők kezdték például (az egyéb, fontosabb irodalmi kezdeményeik mellett) a vezetéknéveiket eredeti (magyarosítatlan) formában használni is. Amikor az újvidéki magyar szerzők ilyen nevekkal jelentkeztek, hogy Gion, Guelmino, Gerold, Ladik, Maurits, Sziveri, Végel stb., azt hittük sokan, hogy ezek felvett nevek, hogy viselőik provokálnak, nevükkel is feltűnést akarnak kelteni. Aztán kiderült, hogy ezek a nevek eredetiek. S viselőik magyarországi ismertsége aztán megtette a hatását: ma már a magyarországi szerzőknek sem jut eszébe a névmagyarosítás, sőt lassan az idegen nevek felvétele lesz a divat. – S ha már a „jugóknál” tartunk: a névhasználatnál természetesen sokkal fontosabb újtásuk volt az ún. alulretorizáltság, a rontott nyelv. Végel László volt a sorban az első, az ő *Makrójában* dicsérte meg annak idején Weöres Sándor (amint az irodalmi berkekben már köztudott) a „zseniálisan döglött mondatokat”, s ezzel elindult a magyar irodalomban a dilettáns-hősök máig nyúló sora, divatja. 1971-ben jelent meg az iskola archetípusa, Domonkos István *Kormányeltörésbenje* (archetípus, mert a szerző ebben az „antipoémában” már tudatosan egy rontott nyelvet működtet; a *Makróban* viszont az alapos nyelvi elemzés valószínűleg kimutathatná, hogy az „alulretorizáltsága” még nem mindig tudatos, tehát nem mindig funkcionális, sokszor bizony a hanyag kisebbségi nyelvhasználat spontán beszüremlését is érezzük benne), s Domonkos nyomában, jóval később, Parti Nagy, Kukorelly, Szijj Ferenc, Garaczi, Orbán János Dénes tette aztán a „döglött nyelv” divatját a magyar irodalom egyetemében is valóságos stílusiskolává. – Egyébként pedig tegnap este láttam végre magát Domonkos Istvánt is, a tévében. (Ez a „láttam” azért hírértékű, mert a költőt a médiumok addig sem igen mutogatták, míg „itthon”, azaz Újvidéken tartózkodott, de mióta Svédországban lakik, hallani is alig lehet róla.) Abból az alkalomból szólaltatták meg, hogy Magyar Művészetért Díjat kapott. Grendel Lajos, Spiró György és Lászlóffy Aladár társaságában.

December 25. Féja Géza *Bölcsődal* c. „önéletrajzi szociográfiáját” olvasom, a *Puszták népe* köz-nemesi-polgári lenyomatát. (Jelentőségben a kettő persze nem mérhető össze.) Ez is a puszták világáról szól, de a gazdatiszt szemszögéből nézve. S szól Léváról is, a felvidéki kis városról. Érdekes volna összevetni Féja Léváját a Grendel-regényekben kirajzolódó Lévával. Sok esetben, úgy látom, komplementeri viszonyban állnak egymással. A Madách Kiadóban van egy sorozatunk, Magyar Antaeus Könyvek a címe. Konceptiója: felvidéki helytörténet, szociográfia, történelem, néprajz stb. A Féja-könyv újrakiadása a sorozatban meggondolandó.

December 26. Elkészítettem az évi „zárszámadásomat”. (Az egyetemen kötelező volt az évi publikációs tevékenység kimutatása, megszoktam, azóta is minden évben megcsinálom, sokszor hasznosnak bizonyul.) 2005-ben elképesztő mennyiségű publicisztikát, kritikát, tanulmányt (s jóval kevesebb verset) összeírtam, s irtak rólam is eleget, csak valahogy az „igazi elismertségem”, a kánoncsináló kritikusok elismerése késik. Persze, mit szóljon akkor Cselényi Laci (nem a Duna-tévé elnöke, hanem a pozsonyi avantgárd költő, hetente egyszer-kétszer felhív vagy én hívom őt, kicseréljük információinkat, elpanaszoljuk egymásnak testi nyavalyáinkat, más kiérdemesült barátainkkal, Duba Gyulával, Koncsol Lacival, Mács Jóskával egyetemben már telefon-klubot – T-club – akarunk alakítani; érdekes, hogy így, telefonilag, de csak így!, még nagyon igényeljük egymás társaságát, valóságos találkozások formájában már kevésbé), szóval valamelyik nap Cselényi visszhangtalanságáról értekezett a T-clubunk. Tény, hogy valamennyiünk közül ő indult a legígéretesebben, s későbbi makacs avantgardiz-musa és formaforradalmi emlékeztetések maradtak, mostanában mégis mélységes csend van körülötte. Csakhogy: a csendben, az agyonhallgatásban még ott van a tehetség ki- és élre törésének a lehetősége, de akit a második vagy ne adj isten, a harmadik vonalba betonoznak be, azon már nincs segítség. Igaz, hogy Márai vagy mondjuk Szerb Antal a közelmúltig igen-csak második vonalnak számított, s most ők a sztárok.

December 29. Közeledik csendesesen, eseménytelenül az új, a 2006-os esztendő. Tegnap bent voltam a Kalligramban, hoztam egy csomó könyvet, köztük Kibédi Varga Áron rendkívül érdekesnek ígérkező naplóját, címe: *Két év, három ország, 2003–2004*. (Na, a címe az lehetne valamivel érdekesebb!) Egy szerény világfi élete. Nincs még egy könyv, amelyben ma Magyarország és a nagyvilág, s főként a magyar és a világkultúra ennyire együtt lélegezne! Kibédi Varga Áron egyszerre van jelen három országban, Magyarországon, Hollandiában és Franciaországban (az országok szellemiségében, irodalmi és kulturális rendezvényeiken, intézményeikben, kávéházaikban, utcáikon), naplóját hatalmas, megbízható és mindig működő műveltséganyag, kitűnő megfigyelőképesség jellemzi, ő maga nagy természetességgel, a legkisebb gátlás, megilletődöttség nélkül szól hozzá világtörténelmi eseményekhez, történetekhez és történetekhez, jelentős személyiségek, írók, politikusok kijelentéseihez, egyszerűen a világirodalomhoz és világtörténelemhez. – S nem egyszer vitára indít. Egy példa: Szent Pál úgy, ahogy mi nemigen ismerjük: a kereszténység ideológusaként és frontembereként. Kibédi Varga Leninhez hasonlítja, igaz, Alain Badiou francia filozófus nyomán: „...forradalmat, új nemzetközi vallást teremtett a semiből. Az apostolok között ő az egyetlen, aki Jézust nem ismerte, leveleiben Jézus életéről és tanairól alig esik szó...” Az ő „...tanításának köszönhető, hogy a kereszténység világvallás lett”. Igazat adni valakinek (Badiou-nak) csak azért, mert amit állít, jól hangzik, mert frappáns – kockázatos dolog. Pál a kereszténységet mint „nemzetközi

vallást“ nem a semmiből teremtette, hanem éppen Krisztus életéből és tanaiból. Leveleiben lépten-nyomon Krisztusra hivatkozik: *„Vagy nem tudjátok, hogy akik Jézus Krisztusban megkeresztelkedtünk, az ő halálában keresztelkedtünk meg?... Halálával egyszer s mindenkorra meghalt a bűnnek, élve azonban Istennek él. Ezért tekintsetek magatokat is úgy, hogy meghaltatok a bűnnek, de éltek Istennek Jézus Krisztusban.“* „Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a keresztséggel: akár zsidók, akár pogányok, akár rabszolgák, akár szabadok... Ti Krisztusnak teste vagytok, s egyenként tagjai.“ Igen, a művelt és pragmatikus törvénytudós a korábbi életéből, gyakorlatából jól tudja, hogy csak az működik tartósan, aminek szervezeti keretet adunk: ő teremti meg (térítéseivel, vallásközösségek létrehozásával) a kereszténység szervezeti alapjait, de ennek a szervezetnek a krisztusi tanítás: a szeretet, a hit és a remény az alapja. Vagy talán nem ő írta a világirodalom leglángolóbb szeret-himnuszát?

*Szólhatok az emberek
vagy az angyalok nyelvén,
ha szeretet nincs bennem,
csak zengő érc vagyok
vagy pengő cimbalom*

Ő nevezte Jézust először Krisztusnak, azaz „felkentnek“ is. – S itt meg kell jegyeznünk: a téves népetimológia Krisztus nevét a „kereszt“-tel hozza összefüggésbe, s itt a szláv „крѣстъ“-ből származó magyar „kereszt“ és „keresztény“ kifejezések is félrevezetők, mert belőlük kiindulva azt gondolhatnánk, hogy e szavak Jézus keresztjére, kereszthalálára utalnak, holott éppen fordítva van: a „крѣстъ“ is a görög *khrisztosz*ból származik, amely szó *olajjal, krizmával felkentet* jelent. (A „крѣстъ“-nek a szláv nyelvekben is csak később alakult ki a „kereszt“ jelentése.) A *khrisztosz* jelzővel a görögök eredetileg a nagy feladatra kiválasztott jeles személyeket illették. Szent Pál, a görög nyelv és irodalom kitűnő ismerője, maga is remek stíliszta, sokáig a görög nyelvű Antióchiában tevékenykedik, ott nevezi először (s később általánosan) Jézust *Khrisztosznak*, azaz *felkentnek*.

December 31. Szomorú Szilveszter! A Szomorú vasárnap... kezdetű közismert dal állítólag Freud *Sontagsneurose*jának a versbe faragása. Hó van, csend van, unalom van, könny csak az italom, kenyerem a bánat. Üres szentimentalizmus, giccs, nótában, nótán kívül... Pap, koporsó, ravatal és gyászlepel egyelőre még nincs. De petárdákat se látok-hallok. Az utóbbi években minden Szilveszterre jutott egy haláleset. A mostani kivételnek látszik. Illetve ahogy vesszük: Pozsony és Nagyszombat között a nagy hóviharban állítólag hatvan autó összefutott, öt halott is volt. Az utak gyalázatosak, ha az autós beparkol valahova, akkor ott is marad, mert a hó kerékagyig ér, a kerekek helyben forognak. Ki most egyedül van, az a hóbörtön kozmikus magányából is megtapasztalhat valamit. A magános Szilveszter a *Tragédia* eszkimó-színe kicsiben. A társadalom ilyenkor visszatér ősállapotába. Csak Vico körforgáselméletében bízhatunk. Hogy a hanyatlás, a káosz után az Új Év felívelést hoz. Egyelőre a kerekek helyben forognak.

2006. január 1. Az Új Év első napján vissza Az ember tragédiájához! Tegnap felhívott Dr. Samu István (az ideggyógyász, az egykori „balassagyarmati hős“, aki melleleg földim és barátom), ő már készpénznek veszi, hogy 17-én megyek Gyarmatra. Elő kell hát vennem megint

Az ember tragédiáját, mert egyelőre még fogalmam sincs, hogy mit fogok mondani róla a szerző születésének 183. évfordulóján, Balassagyarmaton. Ahol Madách joggyakornokoskodott, majd később tiszteletbeli jegyző és még később országgyűlési képviselő lett. Lapozgatok a nevezetes műben, s az első sorok, amelyeken megakad a szemem:

Éva:

Ha úgy akarja Isten, majd fogamzik

Más a nyomorban, aki eltörül (mármint a bűnt és a nyomort, T. Á.),

Testvériséget hozván a világra.

Ez bizony Vergilius-hatás is lehet:

Újraszületve, az évszázak roppant sora tárul.

Eljön a Szűz ismét, már jön Sáturnus uralma,

Már a magasságból küld új ivadékok a mennybolt.

Lehetne mit mondani tehát erről az esetleges hatásról is. S arról is, hogy ha Madách ennyire hitt Krisztus és a kereszténység megváltó-hatalmában, miért hagyta le történelmi tablójáról Jézus és a keresztthalál motívumát?

Január 3. Az ünnepek után egy halom lap az asztalomon, felbontatlanul. Felbontok egy *Nép-szabadságot*: a máskor az élet fájaként zöld, friss rovatok most unalmasak, izgalom nélküliek. Az élet is lehet szürke, nemcsak a teória. Romsics Ignác és Szegedy Maszák Mihály megint feltették néhány értelmiséginek a klasszikus kérdést: *Mi a magyar?* Olvasom a válaszokat – a válaszok is szürkék. Érdekesebb, hogy kiket szólaltattak meg az immár klasszikusan unalmas ügyben Kolozsvárról, Újvidékről és Pozsonyból, ki most az „ügyeletes magyar” Erdélyben, a Délvidéken, a Felvidéken? Változás ebben az „ügyben” sincs: Kányádi, Végel, Grendel.

2.

Egy kis privát farsangot szeretnék mostan

Január 6. Vízkereszt van. Vagy amit akartok! Mit akarok én? Nevetni végre, nagy, felszabadító hahotával. Legalább néhány napra, néhány órára, néhány percre elfelejteni a kényszerképzeteimet, O. sógor tüdőrákját, látomásaimat betegségeimről (mint az isteni princípium gonosz részének mesterkedéséről), földöntúli „ellenséges agyakról” s evilági álságokról, az ország, az uralkodás zsebtolvajairól, politikai perpatvarokról. Sebastian szeretnék lenni a *Vízkeresztből*, aki megvív a gügye vagy nagyon is rafinált lovagokkal, mindenkivel, alaposan helybenhagyja a bolond világot. A nyolcvanas-kilencvenes években, a Mittel-korszakomban mintha már sikerült volna nevetésre húzni a számat, aztán most megint beborulni látszik fölöttem az ég. De mondhatnék nyugodtan „fölköttünk”-et is: emberiséggént is elfelejtünk nevetni. Miért vajon? Hogyhogy az olyan alapvetően tragikus világlátású drámaíróknak, mint Shakespeare és Molière sikerült kinevetni a korát, s nekünk nem sikerül? Mikor is nevetett magyar író utoljára úgy istenigazában? Örkény óta nem tudok hamisítatlan, bölcs és egzisztenciális nevetésről. Csak hígeszű, cinikus vagy gonosz röhejekről. Mi a magyarázat? Shakespeare egy másik vígjátékának *Tévedések vígjátéka* a címe. A tévedés = félreértés, a *Vízkeresztben* is, a *Tévedésekben* is mindenki félreért mindenkit. Hogy is mondta Hegel? *A nevetés olyan ellentmondás, amely által a jelenség látszólag megszűnik önmaga lenni...* Mi már nem hiszünk, nem tudunk

hinni a látszatoknak: túlságosan sokat tudunk ahhoz, hogy nevetni tudjunk. – De ez a Vízkereszt egyébként is elég komolytalan ünnep, több elemből van összetákolva. Az angol neve: *Twelfthday*, azt jelenti: *tizenkettedik nap* (tizenkettedik nap karácsony után), a *vízkereszt* név pedig természetesen a víz megszentelésére és Jézus víz általi megkeresztelésére utal, de utal Jézus egykori csodatételére: a víz borrá változtatására is. Az ünnep görög neve, az *epiphaneia* annyi, mint *megjelenés*, s Jézus születésére, más esetben megkeresztelkedésére, azaz a nyilvánosság előtt való megjelenésére céloz, a *Három királyok* féle elnevezés pedig a napkeleti bölcsek látogatását jelzi a gyermek Jézusnál. Egy ünnep, amely ennyi mindent jelent, valóban könnyen kiválthatja az emberből az elnéző mosolyt: Vízkereszt, vagy amit akartok! – S a Vízkereszt a farsang kezdetét is jelenti. – S ha akarom, még Szép Ernőt is. Meg engemet magamat is: Kérem, én már hetvenéves vagyok, de még soha életemben nem farsangoztam, nem játszottam: egy kis privát farsangot szeretnék mostan.

Január 8. Tegnap és ma Spiró György *Fogságát* olvasom, lapozgatom: élvezetes történelmi tablónak nézem. A konkrét téma: a Krisztus utáni évszázad. Helyenként mintha Wells regényes *Világtörténelmét* olvasnám, Huntington-i beütésekkel. Ez az, ez a helyesebb definíció: a *Fogság* pikareszk világtörténelem! Uri (a cselekmény központi figurája) művelt, zsidó pikaró. Mindenféle pluszokkal, extrákkal feltáplálva. Remélem, nem tévedek nagyot, ha azt mondom, Spiró elérte előlem régi, dédelgetett témámat: Jézus és a kereszténység, a zsidóság meg hasonlása önmagával. Spiró hőse rokonszenves zsidó-keresztény *Simplicissimus*, aki zsidó-keresztény kevertsége folytán tud nevetni is, szeretni is. De a „civilizációk harcának” a háttérben felrajzolódó világkontextusa (a leírt században még bőségesen vannak görög és római istenek is!) miatt mégsem pikaró-kalandok egyszerű sora ez a 770 oldalas hatalmas mű. Igényeiben egyértelműen valamiféle „világregény”. Csak bíriam türelemmel végigolvasni. Külső motiváció is sürget: elolvasásra odaígértem a könyvet a pozsonypüspöki Koller atyának.

Január 13. Nem könnyű a szeretetet könyörtelen megértésként működtetni – mondja valahol Mészöly. (Ebben a mondatban a szeretet emlegetése már eleve problematikus, mert hisz szeretet-e még az az érzés, amelyet „működtetnek”, de most nem erről van szó.) A nagybeteg O.-t hajnal négykor megint bevittük a kórházba, s tőlem csak ilyen olcsó bölcsességre telt: C'est la vie! Keresztény vagyok, de hajnal négykor, bódultan, az autó befagyott ablakát félálomban kapargatva, gémberegett kézzel, lélekkel nem könnyű a könyörtelen megértést szeretetként működtetni. Megértésből teszem a dolgom, mint a gép, de még pluszban spontán szeretetet is követelni tőlem! – C'est la vie! – Este itt volt A. és a férje (A. a beteg O. unokahúga), kedves, korpulens emberek, tele szeretettel. O. közben legalább négyszer volt kint a balkonon (csontkemény fagyban s betegen) cigarettázni. Az anyja rászólt néhányszor: Megfázol, s ne cigarettázz annyit! A. erre: Hadd tegye, ami jólesik neki! – Hogy is mondta Lévy doktor a cigánynak, aki a nagybeteg Krúdy Gyulának a kórházi szobában is a fülébe muzsikált: Csak húzza tovább, itt maga már jobb doktor, mint én. – Valószínűleg mindenki másként szeret, s az szeret a legkevésbé, aki csak a saját szeretet-formációját tartja szeretetnek.

Január 14. Nézem magam a tükörben: el vagyok nyűve. Az arcom szétesve, új formája van: eddig kerek volt, most ötszög. A homlokom azelőtt is szögletes volt, most szögletes lett az arcom alsó része is. A két oldalt lelógó pofazacskóim két külön szöveget alkotnak, s a hegyes ál-

lam az ötödik szög. A pofazacskók szinte az arctól külön léteznek, hörcsögszerűvé teszik a fejemet. Igen, van az arcomban valami visszataszító, valami idegen, ami eddig nem volt. A ke-
rek arc a kabbalában mély lelki, érzelmi életet, optimizmust jelent, az ötszög, a „boszorkány-
pentagramma” a sötét ösztönök szimbóluma. A középkorban a „boszorkányok” távoltartásá-
ra rajzolták a falakra, kapukra, később ezzel a jellel jelölték meg azokat a házakat, amelyek-
ben „boszorkányok” laktak. Az arcom pentagrammája is azt jelenti vajon, hogy boszorkány
lakik bennem?

Január 17. 6. 46. Rajka. Jegyezgetek a vonaton, múltatom az időt. Hosszú út áll előttem: mégis-
csak elmegyek Balassagyarmatra. – Rajkát Amade László szavaival köszöntöm:

*Rackhendorff, Rajka,
Hol az sok tejű dajka.
Azért megyen arra a sajka,
Hogy megszírosuljon az ajka.*

Meresztgetem a szemem a hajnali félhomályban: hol porladhat a „sok tejű dajka”, akinek
bájain a hajdani rokokó poéta „ajka zsírosult”? A falu szélén, a helynévtáblán magyarul is,
németül is ki van írva a község neve: *Rajka, Rackhendorff*. Mintha az Amade-versből másolták
volna oda. 14, 10. *Balassagyarmat*. Esik a hó. A talpig feketében utazó, kedves-szép arcú
Maczkó Mária művésznővel, népdalénekekkel együtt kászálódunk le a vonatról. Ő is az ün-
nepségre igyekszik. A hófüggönyön átsejlő vasútépület akár Podolin is lehetne. Kísértetek,
havas hegyek, rejtélyes szépasszony – minden együtt van Krúdyhoz. Keresem, hol a behava-
zott vörös postakocsi, de csak egy fekete mikrobuszt látok, ránk vár. Beszállunk: irány a Blu-
es-szálló, mondja a sofőr. 15, 00. *A Madách Imre Városi Könyvtár kupolaterme*. Egy előadás
közepébe cseppenek. S természetesen a nyitó ünnepséget, a Madách-szobor megkoszorúzá-
sát is lekéstem. Gyorsan helyet mutatnak. Olyan kupolaterme van a könyvtárnak, mint az Or-
szágháznak. Megilletődve ülök a helyemen, s tájékozódni próbálok: tulajdonképpen mit is
hallok a pódiumról? Nézem a műsorfüzetet: Gombár Endre ny. egyetemi docens a *Röpke Ívek*
c., helyi szerzők, írók, költők műveit tartalmazó antológiáról beszél. Az elhangzott szemelvé-
nyek többnyire valóban „röpkék”, alig érint meg belőlük valami. De lehet hogy csak fáradt
vagyok az irodalomhoz, a vershez. S egyébként is: Mallarmé szerint nincs haszontalan vers,
mert hisz mennyi rosszat csinálhatna az ember a versírás helyett! 16,30. *Mikszáth Kálmán*
Művelődési Központ. Dr. Kerényi Ferenc irodalomtörténész megnyitja Farkas András festő-
művésznek *Az ember tragédiájához* készített illusztrációiból rendezett kiállítását. Kerényi
doktor szabadon fogalmaz, szövege veretes, súlyos, a kiállítás anyaga is egyszerre jólesően
professzionális és mélyen, egzisztenciálisan ihletett. Sehol vidékiség, sehol műkedvelés. S
mikor Vándorfi László színművész Petőfi *Levél Arany Jánoshoz*ának remek előadásával mint-
egy fölteszi a délután művészi teljesítményeire a koronát (ebből az előadásból érzem meg,
hogy a vers befejezésében micsoda Shakespeare-i erő dübörög), azt mondom magamban:
igen, valóban Madách és Mikszáth hazájában vagyok. S a hallgatóság soraiba odaképelem az
említett helyi talentumokon kívül még a régió megannyi néhai szellemi nagyságát: nemes
Gyarmathi Balassi Bálint uramtól Szabó Lőrincig és az Anyegin zseniális magyar fordítójától,
a szintén gyarmati illetőségű Bérczy Károlytól a szimbolista Komjáthy Jenőig mindenkit. 18,
45. *Még mindig a Művelődésházban*. Kavarog az ünnepség utáni fogadás sokadalma. Új bará-

taimmal és a balassagyarmati Samu István doktorral (aki mégiscsak eljött, s akiről kiderül, hogy az irodalomban is rendkívül jártas) a „Madách-rejtélyt” vitatjuk: hogyan hozhatott létre egy „sárbaragadt kis falusi földesúr” (András László) egy ma is érvényes világdramát? Először Pista barátom horkan föl: Aki nyolc nyelven olvassa a világirodalmat, az nem „sárbaragadt” és nem „falusi” – mondja, és igaza van. A helybeli, Mózes-szakállú Németh Péter Mikola (akinek a témáról éppen most jelent meg a Palócföldben egy alapos tanulmánya) Hamvas Béla „északi géniusával” hozza összefüggésbe Madáchot. S az „északi génius” kifejezéssel egy kicsit nevet kap a balassagyarmati Madách-ünnepség is. Igen, 2006. januárjában, Madách Imre születésének 183. évfordulóján, Balassagyarmaton az Északi Géniusz ünnepelt.

Január 22. Kórház, az onkológiai osztály folyosója. Körülöttem bekötött fejű, kopasz betegek, csont-bőr kemoterápiások. Én is ilyen leszek? Mellpunkcióra várok: a jobb mellem harmadik hónapja meg van duzzadva (úgy is mondhatnám: helyes kis emlőm nőtt), de érintésre fáj. Itt csupa nő van. Én is nő vagyok talán? S csak most tudom meg, 71 éves koromban? Botrány. A térdemen Ungvári Tamás Poétika c., máig hasznos műfajelmélete-története. 1967-ben jelent meg, s azóta hűségesen kísér. Ódivatú kicsit, de éppen ezért a máig ásitó egykori műveltségi hézagaim pótlására nagyszerűen alkalmas. Időnként fel-felpillantok belőle, vigasztalanul nézem a szemközti falat. Lazarillo de Tormes – olvasom – úgy szabadul meg vak, de kegyetlen gazdájától, hogy nekiugratja a falnak. Én a legszívesebben magam ugranék neki, tehetetlenségemben, az átellenes fal plakátjának. (A mellrák tüneteit sorolja.) Egyszerre jön egyre közelebb hozzám a halál s tör rám valami kínzó büntudat. A családom (szüleim, testvéreim) úgy távoztak, hogy egyiknek sem voltam ott a halálos ágyánál. Pedig ott lehettem volna. (Kivéve két testvérbátyámat: az egyik a háborúban halt meg, a másikat fiatalon meggyilkolták.) S most, öreg koromra, idegenek halálával telek meg. Ezen a vészjósló folyosón, a kórházköpenyes, sovány, kopasz nők között úgy érzem magamat, mint valami haláltáborban. Otthon O. kórházi rémtörténetei – másoktól kapom vissza a kint, amelyet a saját családom kihalásánál elblicceltem. A halállal járó gyötrelem nem vész el, csak átalakul. Íme, a Sein zum Tode (a halálhoz viszonyuló lét) megmaradásának az elve!

Február 10. Nincsen témám. Napokon, heteken át nem akad egyetlen leírásra érdemes gondolatom. Ha csak azt nem veszem leírásra érdemesnek, hogy Szepesi György, Szabó István és Paskai László ügynök volt, s így témák lettek. A Népszabadságban legalább is. Milyen kár, hogy én nem voltam besúgó, most szépen leleplezhetném magamat, s mindjárt lenne miről írnom. Az ügynök írók a lelepleződésük után általában elhallgattak, nem írtak többet – folytatja a cikkíró a lapban. Azaz az esetleges ügynökséggel sem sokra mennék, mert a lelepleződés után el kéne hallgatnom. Lásd a szegény Tar Sándor esetét! (De nálunk, Pozsonyban, a Madách Kiadó környékén is történt hasonló eset. A kitűnő költőként és tanulmányíróként induló B. K., mikor kiderült az ügynöki múltja, átköltözött Budapestre, s azóta íróként mélységesen hallgat.) A Népszabadság cikkírója elfelejtette megjegyezni, hogy csak a szenzitív, törekeny lelkű írók nem érzik magukat méltónak lelepleződésük után a nyilvánosan szólásra. Szepesinek, Szabó Istvánnak, Paskai Lászlónak eszébe sincs elhallgatni. Alkalmasint én hallgatok helyettük, akinek viszont nincs oka a hallgatásra.

Március 9. Azt mondják, a hólavínákat általában a felröppenő madarak vagy a szelek indítják el, vagy pedig a hőmennyiség egyszerűen eléri a kritikus tömeget, s a görgeteg elindul. Azt hinné az ember, az irodalmi kritika is így működik: minél több elismerő kritika születik egy műről, annál hamarabb elindul a népszerűség lavinája. Sajnos, nem így van. Egy Kortárs-beli felmérés szerint (szerzője Vasy Géza) a 2004-es évben az én egyik verskötetem kapta a legtöbb pozitív kritikát. S a népszerűség lavinája sehol! Valamikor, a tizenkilencedik században és még korábban, a cseregazdálkodás idején, amikor a pénz, az uzsora még nem rontotta meg a vagyontárgyak és termékek természetes érték- és csererendjét, lehet, hogy a népszerűség-lavina is úgy működött, mint a hógörgeteg: elég volt hozzá a felröppenő madár lába. Most a szókupecsek marketingje nélkül lavina sincs. De miért nincs? A *Tiszatáj* márciusi számában két kitűnő kritika jelent meg könyveimről. A *Faustus Prágábanról* Bedecs László, a *Tanulmányok költőportrékhöz* c. vers- és a *Milétoszi kumisz* c. tanulmánykötetéről Ménesi Gábor írt. Ménesinek tetszik a *Vezér-monológok* c. versciklusom, s beidézi írásában a ciklus IV. részét, amelyben az aktuális Vezér azt mondja: „A nemzet, nő, haza nem alku tárgya”. S mit ad Isten!, a *Tiszatáj* megjelenésével kb. egyidőben meghal Milošević (a hágai börtönben, lehet, hogy megmérgezték, lehet, hogy felakasztotta magát), s máris jön a hír a budapesti barátaimtól: bizonyos körökben nem nézik jó szemmel, hogy én Miloševićet idézgetem a verseimben. („A nemzet, nő, haza nem alku tárgya” kitétel ugyanis eredetileg tőle származik. Ennyiben nem élt hiába!) Megáll az ész! Utoljára a létező szocializmus cenzorai reagáltak ilyen beteges politikai érzékenységgel a vers vélt vagy valós utalásaira! S feltehetően itt van a magyarázata az én népszerűségi lavinám hiányának: nem jó a politikai ázsióm. Én meg eddig úgy tudtam, hogy nekem nincs is politikai ázsióm.